

1938-1980 DÖNEMİ TÜRKİYE'DE SOSYAL YAPI VE DİNAMİKLERİ

Mustafa E. ERKAL*

Özet

Bir toplumun varlığını sürdürmesi, kalkınması ve gelişmesi ile ilgili bütün süreçleri sosyal yapı içinde cereyan ettiklerinden sosyal yapı incelemeleri önemlidir. 1938-1980 dönemi Türk toplum yapısında iç ve dış dinamiklerin etkisiyle önemli sosyal olay ve olguların yaşandığı yıllardır. Bu makalede 1938-1980 döneminde Türk toplum yapısındaki dinamikler, 1938-1960 ve 1960-1980 yıllarını kapsayan iki dönemde incelenmiştir.

1938 sonrası Atatürk'ün ölümü, çok partili hayata geçiş denemelerinin yapıldığı, dahil olmamamıza rağmen, II. Dünya Savaşı'nın etkilerinin yaşandığı, iç ve dış göç olaylarının Türk toplumunda büyük değişimleri başlattığı yıllardır. 1950 sonrası, maddi kültürdeki değişmelerin zihniyeti değiştirdiği, manevi kültürün de maddeye şekil verdiği bir dönemdir.

1960-1980'li yıllar ise, 1960 ve 1980 darbeleri ile 1971 muhtırasının ortaya çıkması sonucu Türk toplumunda bugün de etkileri görülen büyük kırılmaların yaşandığı, terörün tırmandığı, kamplaşmaların arttığı bir dönemdir.

Anahtar Sözcükler: *Türkiye, sosyal yapı, Enderuni, konargöçerlik, modernite, hâkim kültür, milletleşme, millî devlet, eritme, determinizm, kimlik, kültürel yabancılaşma, burjuvazi, soyadı kanunu, iç ve dış göçler, ırkçılık, gecekondü, yeni kabilecilik, aile, kararsız toplum, nüfus.*

STRUCTURE AND ITS DYNAMICS IN TURKEY FROM 1938 TO 1980

Abstract

Given that social structure covers all the processes related to the survival, development and progress of a society it is crucial to analyze. Many significant social events occurred in Turkey as result of internal and external factors during the period of 1938-1980. This study deals with the dynamics in of social structure in Turkey from 1938 to 1980. The period is divided into two subgroups as one between 1938 and 1960 and the other one between 1960 and 1980.

In the post-1938 period Turkey experienced such major events as the death of Atatürk, attempts to have multi-political party system, the effects of World War II and internal and external migration, all of which triggered big-scale social changes in Turkey.

* Prof. Dr. Emekli Öğretim Üyesi. İletişim: merkal@istanbul.edu.tr

The period between 1960 and 1980 in Turkey included two military coups (one in 1960 and the other one in 1980) as well as military memorandum in 1971. These events also triggered significant changes in Turkish society.

Keywords: *Turkey, social structure, Enderunî, immigration, modernity, the dominant culture, nation building, national state, melting, determinism, identity, cultural alienation, bourgeoisie, surname law, internal and external migration, racism, slums, new tribalism, family, unstable society, population.*

Giriş

Sosyal yapı, bir toplumun belirli bir dönemdeki sosyal, kültürel, fiziki ve ekonomik dokusudur. Bu dokuda zaman içinde ortaya çıkan farklılaşmalar değişme kapsamında ele alınabilir. Sosyal yapı üç ana başlık altında düşünülebilir: Kültürel yapı, fiziki yapı (yerleşme, barınma, konut tipleri) ve sosyal tabakalaşma.

Toplumlar bazı benzerlikler gösterse bile, aynı yapı özelliklerine sahip olmayabilirler. Bu bakımdan, yapı konusuna itibari (göreceli, relatif) yaklaşmak, kolay ve basit genellemelerden, klasik sınıflandırmalara hapsolmaktan uzak durmak gerekir. Yapı bilinmeden alınabilecek iktisadi, sosyal ve hukuki tedbirler toplumda fonksiyonel değerlerini kaybedebilir ve toplumla yabancılaşılabilir. Bundan dolayı disiplinler arası yaklaşım önem kazanmakta, bir iktisatçının, hukukçunun, edebiyatçının ve diğerlerinin yerine göre bir sosyolog gibi düşünmelerine ihtiyaç doğmaktadır. Sosyal yapı tanınmadan en ideal bir çözüm bile geçerli olamayabilir.

Toplum canlı bir organizma gibidir. Aslında toplum hayatını birbirinden ayrı dönemlere ayırmak, dönemleri birbirinden bağımsız düşünmek, tarihi bir bütün olarak görememek sosyal gerçeğin ve yapının sürekliliği ile uyuşmayabilir. Ancak, yine de belirli dönemlerde sosyal yapı unsurlarını derinlemesine inceleyebilmek ve farklı dönemleri mukayese edebilmek için bir ayrıma gitmek ihtiyacı doğmaktadır.

1938-1980 dönemi Türk toplum yapısında iç ve dış dinamiklerin etkisiyle önemli sosyal olay ve olguların yaşandığı yıllardır. Bu makalede 1938-1980 döneminde Türk toplum yapısındaki dinamikler 1938-1960 ve 1960-1980 yıllarını kapsayacak şekilde iki dönemde incelenmiştir.

1938 sonrası Atatürk'ün ölümü ve sonrası Cumhuriyet döneminde yapılan reformların halka benimsetilme sürecinin yaşandığı, çok partili hayata geçiş denemelerinin yapıldığı, dahil olmamıza rağmen, II. Dünya Savaşı'nın etkilerinin yaşandığı, iç ve dış göç olaylarının Türk toplumunda büyük değişimleri başlattığı yıllardır.

1960-1980'li yıllar ise, 1960 ve 1980 darbeleri ve 1971 muhtırası ile Türk toplumunda bugün de etkileri görülen büyük kırılmaların yaşandığı, 1960'da Yassıada duruşmalarında devrik DP ileri gelenlerinin yargılandığı ve yaraların hala sarılamadığı bir dönemdir. Ayrıca 1940'lı yıllardan itibaren Türkiye'de sosyal yapı incelemeleri de önem kazanmış; üniversitelerin yanında Devlet Planlama Teşkilatı, Sosyal Bilimler Derneği gibi birçok kuruluş bu amaca hizmet ederek Türkiye'nin sosyal yapısı ile ilgili değerli veriler ortaya koymuşlardır. Bu makalede 1938-1980 dönemi Türk toplum yapısı bu yapının temel dinamikleri ve görünümleri bağlamında ele alınıp tarihi perspektif içerisinde değerlendirilecektir.

1. 1938-1960 DÖNEMİ

1938-1960 Dönemi Türkiye'nin sosyal yapısı ele alınırken bazı önemli kilometre taşlarından hareket etmek durumundayız. 1938 yılı Milli Mücadelenin Muzaffer Komutanı, Türk Milletinin bir ve beraber olarak kurduğu Milli Devletin ve Cumhuriyetin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün ölüm yılıdır. Türk Milletinin bu büyük kaybını takip eden dönem birçok açıdan iç ve dış olumsuzlukların yaşandığı ve bunların sosyal yapıya yansıdığı dönemdir.

Özellikle II. Dünya Harbine girmememize rağmen, harbin etkileri bir dış dinamik olarak sosyal yapıyı etkilemiştir. Kıtlık, ihtiyaçların karneye bağlanması, işsizlik, temel gıda maddelerinin bile yeterince bulunamaması yoksulluğu arttırmıştır. Fertler olanla yetinen, talepsiz, kanaatkâr, eskiyi koruyarak ve tamir ederek kullanan bir davranış kalıbına itilmiştir. Harp döneminin acı izleri daha sonra kumaş, dokuma, şeker ve gıda ürünleri dahil, yerli üretimi arttırmada ve "Yerli Malı Haftaları"nın düzenlenmesinde büyük rol oynamıştır.

Nüfus, sosyal yapının belirlenmesinde en önemli veri kaynağıdır. 1930'lu yıllar Milli Mücadele'den yorgun, yıkık ve nüfus kaybetmiş olarak çıkan

Türkiye Cumhuriyeti nüfus artışını teşvik etmek durumunda kalmıştır. Ekonominin çarkının çevrilebilmesi, üretici ve tüketici niteliklerinin geliştirilmesi ve milli güvenlik boyutunun kazanılması için nüfusun arttırılması ihtiyacı duyulmuştur. 1927-1977 Döneminde nüfus 3 mislinden fazla çoğalmıştır. 1935 Genel Nüfus sayımına göre, Türkiye'nin nüfusu 16.158.018'dir.

Tarihe farklı dönemleriyle artı ve eksileriyle bütüncü (geşaltçı) bir açıdan yaklaşmak gerekir.1923'ten itibaren yeni bir siyasi rejim ve bunun gerektirdiği inkılâplara rağmen, Cumhuriyetin milleti yeni ve ithal değildir. Devlet; bürokrasisi, aydın ve asker kadrolarıyla sürer. Rejim değişse de; Selçuklu ve Osmanlı bürokratik yapısı Cumhuriyetle de devam eder. Kozmopolit Osmanlı karmaşık yapısından Milli Devlete, Milletleşmeye geçen Türkiye, bilhassa son dönem Osmanlı'da yapılan eğitim ve sağlık yatırımlarına ilave olarak ihtiyaçtan dolayı Dil ve Tarih Tetkik Cemiyetleri, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi gibi müesseseleri kurmuş ve milletleşme yolunda mesafe almıştır.

Kurucu ana çoğunluğa dayanan, ana unsur olan Türklük ve hâkim kültür etrafında birleşerek ırki ve etnik taassubu bir tarafa atmak gerektiği görülmüştür. Kozmopolit Osmanlı yapısına tekrar dönmek, tarihin çarkını geri çevirmek de mümkün değildi. Bu süreç Türkleştirme, millete yeni bir isim bulmak veya etnik milliyetçilik değil; Osmanlı'nın belirli bir döneminden itibaren unutulmuş ve unutturulan asla yani 1299'a dönüş, kaybedilenin tekrar kazanılması sürecidir (Erkal 2011: 76 ve Türkdoğan 2002: 43, Türkdoğan, 2006: 17).

Yeni Cumhuriyet tabii ki “kalabalıkların birlikteliği” olan çok kültürlülüğe, ırklara ve etnisitelere dayalı değil; Milletleşmeye açık modern bir devlet olacaktır. Zaten Milli Mücadeleye katılmayıp onun tacı olan Cumhuriyeti içlerine sindiremeyenler ve yeni bir Türk Devletini kabullenemeyenler ya ülkeyi terk etmişlerdi; ya da Milli Mücadeleye karşı yabancılarla işbirliği içindeydiler. Bu bakımdan milli devlete geçiş, ileride demokrasiye geçişi de kolaylaştıran bir faktör olmuştur. Çünkü demokrasi, sosyolojik anlamda milletleşmeyi gerektirmektedir ve her çeşit ırkçılığa prim vermemektedir. **Milletleşme**, boy, kabile, aşiret, mezhep, etnik, bölge ve mahalle taassubunun aşılması, milli seviyede farklılıklar üzerinde kültürel bir tamlama değildir. Milletleşme sürecinde kültürleştirme (acculturation)

devlet geleneğimizin bir gereği olarak ele alınmış, zora dayalı eritmeci (asimilasyon) bir yol izlenmemiştir. Zaten buna ihtiyaç da duyulmamıştır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerimizde Cumhuriyet Yönetimini zora sokmak, Musul Petrolleri üzerinde pazarlık gücünü zayıflatmak, askerlikten ve vergiden kaçabilmek, dinen zayıflama iddialarıyla ortaya çıkan Zaza ağırlıklı isyanlar (Şimşir 2009: 239-433) 2000’li yıllara kadar etkilerini sürdürmüş ve Türk toplumunun milletleşme sürecinde olumsuz etkiler yapmıştır. Aslında Atatürk Dönemi sonrasında otoriter ve baskıcı tek parti rejiminden her kesim etkilenmiştir. Ancak, hiçbir ciddi devletin dış destekle isyan edenlerle pazarlık yapması ve hoşgörülü davranması beklenemezdi.

Atatürk sonrası dönemde, Atatürk’ün kültür politikasındaki Asyatik ve Türklük âlemine bakış değişmiş, zihinler karıştırılmış, coğrafyaya dayalı Anadoluculuk, Akdenizcilik denemelerine geçilmiş, *coğrafi determinizm* öne çıkmış, Anadolu’da yeni soy ve atalar aranmış, Greko-Latin kültür köklerine dönüş günümüzde de devam eden “**kararsız toplum**” manzarasının başlangıcını oluşturmuştur. Bu süreç, kültürel kimlik sorunları yaratmış; sosyal yapı da bundan etkilenmiş, zihniyet ve dünya görüşü değişikliğe uğramıştır. Eğer milli kültürü ve kimliği besleyecek kaynaklar devre dışı kalmasaydı ve bir boşluk yaratılmasaydı, Batı klasiklerini okumak ve onlardan istifade etmek yanlış bir yol olmayabilirdi. Dünyaya ve çağa açılmak zararlı bir şey değildir. Zaten hiçbir dönemde dışa kapanmak mümkün değildir. Ancak, çoğu zaman olduğu gibi ölçü kaçırılmıştır. Biz kalarak çağdaşlaşabilmek ve modernleşmek, şüphesiz ki, derin bir fikir jimnastiğini ve birikimi gerektirmektedir.

Bu dönemde kaynaşmışlık, **karışmışlık** (amalgamasyon) (Türkdoğan 2002: 163) ve milli kimliği buharlaştırma efsanesi ile Anadolu’da egemen olmuş bir kültür, medeniyet ve kimlik isimsizliğe ve belirsizliğe itilmiştir. Karışma olsa dahi Anadolu’da bugüne kadar yaşanan kültürün bir adı var olmuştur. Bu dönemde yeni Cumhuriyete “Türkiye değil, Anadolu” adının verilmesi fikri ortaya atılmıştır. Şerif Mardin’in “aşırı Batılılaşma” ve Findley’in “Frenk meşrepliği” olarak belirlendiği 1830 sonrası yenileşme hareketleri (Türkdoğan 2002: 118-9, 103, 121) uzun bir aradan sonra 1940’lı yıllarda tekrar hızlandırılmıştır. Biraz zor ise de, Batıdan neyin alınabileceği, neyin alınamayacağı hesap edilmeden konuya bir bütün gözüyle bakılmış, bu anlayış yıllar sonrasında kimlik ve kültürel yabancılaşma, kamplaşma sorunlarını hazırlamıştır.

Orhan Türkdoğan’a göre, kimlik krizi doğuran hümanist akım Osmanlı’dan Cumhuriyete sarkan (milletleşememiş, hala etnik taassuba sahip) “enderunî” aydının Batı içinde adeta kendisini eritme arzusudur ve bir kültürel yabancılaşma örneğidir (Türkdoğan 2002: 122-3 ve Kafesoğlu 1984: 59-61). Ünlü sosyolog Ziya Gökalp’ın 1924’te vefatı ve erken kaybı bu konuda da fikir hayatımızda bir boşluk yaratmıştır. **Enderunî** geleneğin Cumhuriyete sarkması, halkla aydın arasındaki sosyal mesafeyi artırmış, halkın değerlerini küçümseyen, halka tepeden bakan, onu tepeden zorla şekillendirmeye çalışan bir seçkinci zihniyeti ve temsilcilerini ortaya çıkarmıştır. Bu seçkinci ve baskıcı zihniyete karşı zaman zaman ortaya çıkan halkın tepkiciliği, yanlış siyasi tercihlere de sebep olmuştur.

Osmanlı, yapısı gereği bazı unsurları dışlamamış, sistemin içine çekerek marjinalleşmelerini önlemiştir. Devşirmelerde devlete sadakatle bağlılık örnekleri görülmesi bundandır. Ancak, bunun tersi bir zihniyette olanlar da fazlaca görülmüştür. Bu bakımdan, Kemal Karpat’ın devşirme yoluyla sosyal hareketlilik ve statü yaratmanın bir sorun yaratmadığı fikri biraz fazla iyimserliktir (Türkdoğan 2002: 133). Müesseseleşmiş bir Enderun tabakası Cumhuriyet sonrasında çift kimlikli bir görünüm vermiştir. Önce hümanist akımların içinde yer alanların bir kısmı daha sonra sosyalist akıma kapılarak (Ergin 1973: 177-192) halktan uzak, seçkinci, imtiyazlı konumda, halktan uzaklaşarak Devletle mücadelelerini sürdürmüşlerdir.

1938 sonrasının önemli bir konusu da kırsal nüfusa meslek ve dolayısıyla yukarı doğru sosyal hareketlilik sağlamayı hedefleyen Köy Enstitüleri’dir. (Kuruluşu 17 Nisan 1940) Bu faydalı kuruluşlar zamanla amaçlarından saptırılmış siyasi akımların ve kadrolaşmanın faaliyet alanı haline dönüştürülmüşlerdir (Ergin 1968:12-19). Z. F. Fındıkoğlu’na göre, görevleri öğretmen gitmediği iddia edilen –ki bu iddia genelde tartışılabilir– Türk köyüne öğretmen yetiştirmekten ibaret olan enstitüler, zamanla dünya ölçüsünde bir sosyal ve ekonomik düzenin hazırlık alanları olmuştur. Bu yıllarda enstitü davasının yalnız köye öğretmen yetiştirmek gibi basit bir işten ibaret olmadığını gösteren yayınların çoğalması da anlamlıdır (Fındıkoğlu, 1947: 2). Kısacası Köy Enstitülerinin mevcut durumları kapatılmalarının sebebi olmuştur.

Çelişkilerle ve “gel-git”lerle dolu Türk siyasi tarihi belirsizlikleri beslemiş, siyasi ve kültürel istikrar bozulmuştur. Dün de bugün de

aranan istikrardır. Bu arayışın sebebi, milli tarih ve kültürel konulardaki mutabakat eksikliğidir. Bunun örneklerinden birisi de halk kesimlerinin iktidara gelmesi anlamını taşıyan Demokrat Parti (DP) döneminde, Milliyetçiler Derneği'nin kapatılmasıdır (1954). Bu örnekle birlikte II. Dünya Harbi'nde Alman yenilgisi karşısında Sovyetlere hoş görünmek amacıyla ortaya çıkan ve mevcut siyasete tepkinin bir sonucu olan 1944 Yılındaki Türkçülük olayları, tutuklamalar, işkenceler, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün ve Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün 19 Mayıs nutukları, 12 mart 1971 ve 12 eylül 1980 askeri müdahaleleri sonrası tutuklama ve duruşmalar, işkence ve idamlar ve diğer somut bazı örnekler Cumhuriyetin kimlik dayattığı iddiaları ile çelişir.

Osmanlı, emperyal bir devlet olmadığı için, Cumhuriyete ticaretten sanayi sektörüne geçebilmiş bir şehirli kitlesi, güçlü bir orta sınıf, sermaye birikimi, müteşebbis tip ve altyapı devredilememiştir. Cumhuriyet bu eksiklikleri gidermekle uğraşmış, Atatürk'ün emriyle 1923'te İzmir İktisat Kongresi toplanmıştır. Liberal politikaların yürümediği görülünce, Birinci ve İkinci Sanayi Planları hazırlanmış (Özyurt 1981: 119-130), bize özgü devletçilik anlayışı ortaya çıkmıştır. Bu devletçilik anlayışı, ideolojik bir tercih değil, ülke ihtiyaçlarından ve gerçeklerinden doğan pragmatik bir tercihtir (Eröz 1972: 25 ve Gökçen 2011: 253-259).

Osmanlı da, Cumhuriyet Türkiye'si de, sınıfsız birer toplum değillerdir; ancak mesleklere dayalı ve imtiyazsız çoğulcu sınıf yapısı Batıdan farklıydı. Batı tipi bir sınıflaşmanın ortaya çıkamaması, mesleklere dayalı tabakalaşmadan Batı tipi sınıf çatışmasının doğamaması, burjuvazi eksikliğinden çok, kültürel faktörlere dayanır. Türk Milli kültüründe renk ve ırk ayrımının yer etmemiş olması, toplumcu ve dayanışmacı karakter, insanın insanı istismarının sosyal kabul görmemesi ve doğuştan değil, kazanılan statünün önceliği de burada önemlidir.

Batıdaki Burjuvazi kesimi kapitalizmin gelişmesiyle paralel gelişmiştir. Türk toplumunda ise, Orta Asya Türk devletlerinden itibaren o dönemlere has şehirli gerçeğini ve buna dayalı orta sınıfları kapitalizmin gelişmesine bağlamak mümkün değildir. Aynı şekilde Türk tarihinde milliyetçilik hareketleri de burjuvaziye dayandırılmaz. Gerek Osmanlının son dönemlerinde, gerek Cumhuriyetin ilk dönemlerinde mecburen devlet kendi bürokrasisi içinden burjuva yaratmış, müteşebbis çıkarmış ve süreç

devlet merkezli işlemiştir. Aslında yenilikçi hareketler tabandan ve sivil toplum kesiminden değil, devlet ve asker merkezli olarak tepeden ortaya çıkmıştır. Her türlü yenilik ve çözümün devletten beklenmesi de Türk toplumunun Batıdan farklı yanındır. **Milletleşme ve milliyetçilik süreci** de Batıda olduğu gibi şehirlilere ve kapitalistleşmeye bağlı kalmamıştır. Bu bakımdan, her ikisini de Batı modelinde olduğu gibi 1789 Fransız İhtilâline bağlayamayız. Türklerde millet olmanın ve milliyetçiliğin kökleri Orta Asya Türk Devletlerine kadar uzanmaktadır.

Milliyetçiliği, milletleşmeyi ve milli devleti moderniteye bağımlı görmek ve artık tarihten silineceklerini iddia etmek de büyük bir yanılgıdır. Eğer bu yanılgı içinde olmaya devam edersek; 18. ve 19. Yüzyıllarda Osmanlı’daki Bulgar ve Yunan isyanlarını, Fransız İhtilâlinde 400 yıl önce Neşri’nin “Kitab-ı Cihannüma”sında Kosova Savaşı dolayısıyla “Türk erliği”nden bahsedilmesini, 1499’da Ali Şir Nevaî’nin eserlerinde Türklerden söz edilmesini, Nihal Atsız’ca Farsça’dan Türkçe’ye çevrilip neşredilen “Behçetü’t-Tevârih”deki Türk gerçeğini, 15. Yüzyılda Fatih Kanunnamesi’ndeki Türk ve Türkçe vurgulamalarını, Anadolu’ya 11. Yüzyıldan itibaren Batılılarca “Turchia” denmesini, İbni Haldun’un Mukaddime’sinde 1377’de Türk Milleti’nden bahsedilmesini (Fransız İhtilalinden 412 yıl önce), Türklerin faziletlerini anlatan Cahiz’in kitabında Fransız İhtilâli’nden 9 asır önce “Halifenin ordusu ve Türklerin faziletleri”nin geçmesini, 11. Yüzyılda Kaşgarlı Mahmut’un “Dîvân-u Lugâti’t Türk” adlı eserinin bulunmasını, Göktürk Abidelerinde 734’lü yıllarda taşlara Türk’ün kazılmasını, (Öksüz 2016: 283-298) Çin tehlikesinden bahsedilmesini nereye bağlayacağız? Bu çağlarda ne kapitalizm ve ne de burjuvazi vardı.

Aslında Osmanlı gibi Cumhuriyeti ve uyguladıkları sosyal ve ekonomik politikaları evrimci ve tek hat üzerinde giden bir süreç ve kalıba sokarak “kapitalizm öncesi” olarak değil, belki “kendine özgü özellikler taşıyan bu yapıyı basit ve kolaycı genellemeleri aşarak “kapitalizm dışı” (Tabakoğlu 2011: 24) olarak değerlendirmek daha uygun olabilir. Bu bağlamda Milli Mücadele de bir sınıf hareketi veya padişaha karşı bir darbe veya ihtilal değil; milletçe sürdürülen bir milli var olma hareketi olmuştur. Milli Mücadele ne Anadolu’da devletçikler kurmak için ne de ortaklık devletine geçmek üzere yapılmamıştır.

Osmanlı'da ve Cumhuriyet Döneminde görülen “konargöçerlik” ve yarı göçebe aşiretler Türk toplumuna özgü bir sosyal yapı özelliği olarak devamlılık göstermektedir. Bu aşiretleri zaman zaman yerleşik hale getirme çabaları, yapıyı tanımamaktan doğduğu için başarısız kalmıştır (Kafesoğlu 1983: 203, Ögel 1978:1-3 ve 39 ve Eröz 1977: 136-137). Bu durum, İktisadı ve Sosyolojiyi “Evrimeci” klasik değişme teorisine, tarihi birbirini mutlak surette takip edeceği zannedilen evrelere hapsetmeyi de imkânsız kılan bir örnektir (Erkal 2011: 325-328).

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e sarkan ve yenilenen “farklılıklar üzeri birliktelik” ve “tevhid” anlayışı (Kurtkan 1977:15,34,41,62), mezhepler üstü kalma geleneğini sürdürmeyi gerektirmiştir. Tevhid inancının siyasete akseden yanı, “üniter devlet” anlayışdır (Tabakoğlu 2011: 22). Cumhuriyet'in bazı Orta Doğu örneklerinin aksine; birleştirici ve kaynaştırıcı laiklik ilkesini kabul etmesi, milletleşme sürecini güçlendiren ve sosyal bütünleşmeyi sağlayan, mezhepsel ve etnik çatışmaları önleyen bir faktör olmuştur. Aslında böyle çatışmaları gerektirecek siyasi ortam da yoktu. Osmanlı'dan ayrılıp gidenler bir kenara; kalanlar milli devlete bağlı ve Milli Mücadelenin gerekliliğine inananlardı. Ancak, Türkiye'de kavram olarak laiklik yıllardır siyasi malzeme yapılmış ve sürekli tartışılmış, zaman zaman da kamplaşmaları arttırmıştır.

Toplumsal cinsiyete bakış da bundan farklı değildir. Kadınlara seçme ve seçilme hakkının bazı Batılı ülkelerden önce tanınması (5 Aralık 1934), farklı sandıklarda oy kullanılmamaları, eğitim ve öğretime teşvik edilmeleri gibi cinsiyet ayrımcılığının kabul görmemesi durumu Türk toplumunun milli ve dini bir sosyal yapı özelliği olarak halen sürdürülmektedir. Türk toplumunun bu gibi örneklere ve insan hakları, din ve vicdan hürriyetine saygı gibi hasletlerine rağmen Batı karşısındaki eziklik Tanzimat'tan beri sürmektedir.

Cumhuriyet tarihinin günümüze sarkan, belirsizlikleri ve kararsızlıkları besleyen örneklerinden birisi de geçmişe tepkinin bir aracı olarak 21 Haziran 1934'te “**Soyadı Kanunu**”nun çıkarılmasıdır. Bu konu da bugüne kadar devam eden bir sorun olmuştur. Aceleyle uygulanan bu kanun fertlerin ve ailelerin geçmişle bağlarını koparmış, soy kütüklerini adeta unutturmuştur. Fertler bir-iki kuşak gerisini bilemez hale getirilmişler, garip ve komik soyadları almışlardır. 1950-52 yılları arasında İ.Ü. Hukuk

Fakültesi öğrencileri başta olmak üzere Ziyaeddin F. Fındıkoğlu’nun 4253 kişi üzerinde yaptığı anket son derece ilginç veriler ortaya koymuştur. Bu ankete göre, eskiden aile isimleri bulunup da bunu kanun sonrasında muhafaza edenler %11.2, eski soyadlarının yerine tamamen yeni soyadları alanlar ise % 44.2’dir. Eski soyadlarını kısaltarak kullananlar %10.5, tamamen yeni soyadı alanlar ise % 34.1’dir (Fındıkoğlu 1971: 221-224). Bu aceleci değişiklik, aile içi ilişkileri ve akrabalık ilişkilerini zedelemiş, boşluk yaratmış, kimlik sorunlarının artmasına sebep olmuştur.

1950’li yıllarda Balkanlardan Türkiye’ye hızlanan göç dalgası, Türk sosyal yapısına “**akraba**” ve “**soydaş**” kavramlarının eklenmesini doğurmuştur. Balkanlardan gelen, Türk olduklarını beyan eden ve Müslüman kökenli topluluklar bilhassa imalat sanayinde ve gıda sektöründe, tamir işlerinde yerlerini almışlar, başarılı örnekler vermişler ve işbölümünü geliştirmişlerdir. Ayrıca süreç yeni bir takım mesleklerin doğuşu ve mevcutların güçlenmesi, dıştan evlenme ile aile yapılarının zenginleşmesi gibi olumlu sonuçlar doğurmuştur.

Türk toplum yapısının dünden bugüne sarkan bir başka özelliği İslamiyet’in “**Türk İslâmı**” şeklinde Türk toplumuna has bir şekilde yaşanmasıdır. İslâm ile Türk kültürü değerlerinin kaynaşması, bunun İran’dan veya Suudi’den farklı oluşu, Türk toplumuna has bir **üslubu** ortaya koymaktadır. Mevlid’den, bayramlaşma ve kandil geleneğine, Ramazan ibadet ve eğlencelerine, dini musikiye ve mimariye, mezar ziyaretlerine kadar bu üslup farkları varlığını korumaktadır. Bu üslup farkı dindarlık ile taassup arasında da bir farklılık yaratmıştır. Halkın dindarlığı ve muhafazakârlığı, yenilikçiliği tamamen reddetme ve taassup noktasına varmayı önlemiştir. Laiklik ve demokrasi ile İslâm’ın birlikte yaşayabileceği örneği, Türk Milletine has bir yapı özelliğidir. Ancak, bu anlayışın yerleşmesi oldukça zaman almış, 1940’larda yaşanan yanlış uygulama ve sapmalar, halk ile yönetenler arasındaki sosyal mesafeyi açmıştır.

1940’lı yıllar, tek parti zihniyetinin duygu, düşünce ve inanç üzerindeki çeşitli baskı ve sınırlamaları ile tarihe geçmiştir. 1946 Genel Seçimleri Türk siyasi tarihinde önemli bir dönüm noktasıdır. DP’nin iktidara gelmesi ile başlayan dönem, halkın orta sınıflaşma sürecine girdiği, şehirli mesleklerin ortaya çıktığı, işbölümünün geliştiği, eğitim yoluyla kazanılan statünün önem kazandığı, refah artışının ve kalkınmanın hissedildiği,

ancak yabancıların da içimize fazlaca sızdığı bir dönem olmuştur. “Artık Söz Milletin” ifadesi, kır ve şehirde ama bilhassa kırsal alanda kasketlileri güçlü kılmıştır. Ekonomik yatırımların ve istihdam imkânlarının artışı, karayollarının gelişmesi, tarımda makineleşme süreci hızlanmıştır. Tarımda makineleşme, tarım alanlarından şehirlere göçü de artırmıştır. Giyimden beslenmeye kadar, tüketim tercihlerinin farklılaştığı, pazar ekonomisinin dikkat çektiği bir dönem başlamıştır.

Ancak, 1950’li yılların yarısından sonra iktidar ve muhalefet (DP-CHP) çatışması halka ve kahvehanelere kadar inmiş, toplumda birbirine düşman kesimler oluşmuştur. Bu önlenemez olumsuz ve istikrarsız siyasi gidiş, 1960 ihtilâlüne kadar sürmüştür, ancak ihtilâl bazı asker-sivil işbirliği ile amacından uzaklaştırılmıştır. Türkiye’de iktidar üzerine oynanan güç mücadelelerinde 27 Mayıs İhtilâli önemli bir basamaktır. İhtilâl sonrası karmaşa ortamı, darbe ve cuntacılık dönemlerini açmış, demokrasi bundan zarar görmüştür.

1950’li yıllarda tarımda makineleşme ve şehrin çekiciliği ülkeyi *gecekondu* gerçeği ile tanıştırmıştır. Tampon veya geçiş bölgeleri olarak adlandırılan, hem şehirliliği, hem de kırsallığı bünyesinde barındıran gecekondulaşma ile büyük şehir nüfuslarının 1/3’ü bu bölgelerde yaşar olmuştur. Şehir nüfusu içinde gecekondu nüfusunun payı devamlı artmış, bu oran 1955’te % 4.7, 1960’da %16.4, 1980’de % 26.1 ve 1990’da da % 33.9 olmuştur (Gökçe 1996: 91-93). Gecekondulaşma, kentle bütünleşmenin bir yolu olarak görülmekle birlikte, bir yandan da kırsal yaşama modelinin yeniden üretilmesini sağlamaktadır (Tatlıdil 1989: 72). Konut sorunu, erkeğin işsizliği ve çocukların eğitimindeki sorunlar, dayanışma ve rehberlik yetersizliği uyumsuzluk doğurmuş, kıra geri dönüş eğilimlerini arttırmıştır.

1950 sonrası kırsalın iticiliği, şehrin çekiciliği, toprak yetersizliği, miras yoluyla toprağın bölünmesinin verimini düşürmesi ve tarımda makineleşmenin artışı, iç göçü bir *yatırım fonksiyonu* gibi görmeyi gerekli kılmıştır. İç göç hareketlerinin artışı, gecekondulaşmayı daha da artırmıştır. Şehirlerde yığınlaşma, şehre uyum ve uyumsuzluk tartışılır hale gelmiştir.

Bu dönemde *hanehalkı* sayısı 6’dan 5’e düşmüştür. Bu düşüşte, şehirliliğin nüfustaki artışı, ailenin çekirdekleşmesi, tarım dışı faal nüfusun artması etkili olmuştur.

Şehirli nüfus, iç göçlerle artmıştır. 1935'te şehirli nüfus %23,5 iken; 1960'da %32,0 olmuştur. Şehirleşme hızı 1935'te % 3,6 olmasına karşılık 1960'ta %5,0'a yükselmiştir (Kalkınan Türkiye 1981:170). TÜİK verilerine göre; 1980 yılında şehirli nüfus oranı % 43,9'a çıkmıştır. 1985 yılında şehirli nüfus oranı ilk defa kırsal nüfusu geçmiştir (% 53).

Nüfusun üç ana yaş grubu arasında bölünüşü nüfusun nisbi olarak yaşlandığını göstermektedir. Nitekim nüfus sayımları itibariyle 65 ve yukarı yaştaki nüfus nisbi olarak artmaktadır. 1935'te 0-14 yaş grubunun toplam nüfus içindeki oranı % 41,2 iken 1960'ta % 41,1 olmuş ve önemli bir değişiklik göstermemiştir. Türkiye'de nüfus artış hızındaki düşüş dolayısıyla nüfus sayımları itibariyle 0-14 yaş grubu nüfus sürekli azalmıştır. Faal nüfusu oluşturan 15-64 yaş nüfus grubundaki artış, Türkiye'de istihdam sorunlarını arttırmış, kamu ve özel sektörün daha fazla iş imkânı yaratmasını gerekli kılmış, işsizlik sorununu doğurmuş ve ilerideki dönemlere taşımıştır.

Nüfus artış hızı 1935-1940 döneminde %1,7 olmuştur. Zor geçen harp dönemi sosyal yapıyı etkilemiştir. Nüfusu arttırıcı politikalarla 1945-1950 arası artış hızı % 2,1'e çıkmıştır. Bu oran 1950-1955 döneminde % 2,7, 1955-1960 döneminde % 2,8 olmuştur. 1960-1975 yılları arası nüfus artış hızı % 2,5 dolayında seyretmiştir. 1985-1990 döneminden itibaren nüfus artış hızı %1,7'e düşmüştür (TÜİK, 2011). 1970 sonrası dönemde *nüfusun doğuşta hayatta kalma ümidi* yükseliş göstermiştir (DPT 2003: 201). Nüfusun doğuşta hayatta kalma ümidi 1955'te % 44, 1965'te 55 iken; 1972'de 57,6, 1997'de 68,6 ve 2007'de 71,7'ye yükselmiştir. Bu yükselişte; tıp alanındaki gelişmeler, çevre ve sağlık şartlarının iyileşmesi, refah seviyesinin artması, örgün ve yaygın eğitim araçlarından istifade edilmesi, bilgi akışını hızlandıran teknolojinin yavaş yavaş devreye girmesi önemli rol oynamış olabilir.

Türkiye'de *Nüfusun Bağımlılık Oranı* 1935'te 828 kişidir. Bu oran 1960'a kadar nispi bir düşüş göstermesine rağmen, 1960 yılında bağımlılık oranı artmış ve 810 olmuştur (TÜİK, 2010). Bu gelişmeler istihdam imkânlarının sınırlı kaldığını göstermektedir. *İktisaden faal nüfus* yıllarca çoğunlukla tarımda faaliyete devam etmiş, yıllar itibariyle sanayide nispi ve az bir artışa rağmen, hizmetler sektöründeki artış daha yüksek çıkmıştır.

Meslekteki mevkii bakımından faal nüfus, 1950 sonrası bilhassa ücretlilerde kendini göstermeye başlamış, şehirleşme ve iç göç hareketleri oran olarak artmıştır. Buna paralel olarak kendi hesabına çalışanlarda da artış görülmüştür. Tarımda faal nüfusun nispi olarak azalması ile yardımcı aile efradı grubu sürekli nispi azalışını sürdürmüştür (Erkal 2010: 187).

Sosyal göstergeler içinde yer alan *sağlık* alanında yatak başına nüfus ve doktor başına nüfus rakamlarını ele alırsak; 1935'te yatak başına nüfus 1239 kişi, doktor başına nüfus da 9943 kişidir. 1960 yılındaki rakamlar ise sırasıyla 606 ve 2825'tir (Kalkınan Türkiye 1981: 205).

Türkiye'de Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana elde edilen en büyük başarılarından biri okur-yazarlık ve eğitim düzeyinde sağlanan gelişmelerdir. Türkiye'de 1935'te kadınların sadece %9.8'i, erkeklerin %29.4'ü okur-yazar iken, bu oranlar 1940'ta kadınlarda %12.9, erkeklerde %36.2, 1960'ta kadınlarda %24.8, erkeklerde % 53.6; 1980 yılında kadınlarda %54.7, erkeklerde % 79.9 olmuştur. Toplamda okur-yazarlık oranları 1935 yılında % 19.3 iken, bu oran 1940'da %24.6'ya, 1960'da % 39.5'e ve 1980 yılında % 67.5'e çıkmıştır (D.İ.E. 1993: 13). Hemen bütün yıllardaki oranlara bakıldığında kadınların okur-yazarlık durumunun erkeklere göre daha düşük olduğu görülmekle birlikte zamanla bu fark kapanmıştır.

Okul çağındaki nüfus için okullaşma oranlarına bakıldığında; bu oran ilkokul çağındaki nüfus için en yüksek düzeydedir.

TABLO I
OKULLAŞMA ORANLARI (%)

<u>Yıllar</u>	<u>İlkokul</u>	<u>Ortaokul</u>	<u>Lise</u>	<u>Yükseköğretim</u>
1960-1961	70.0	20.5	18.0	3.3
1965-1966	77.6	23.7	23.2	4.9
1970-1971	83.5	35.2	35.4	6.8
1985-1986	88.9	55.3	31.1	---

Kaynak: D.P.T., 1984: 262-269; D.İ.E., 1997: 175.

Cihan Dura okullaşma oranları açısından Türkiye'nin 1970 verilerini ABD'nin 1968 yılı verileri ile karşılaştırır: Türkiye'de ortaokul ve dengi okullaşma oranı % 5.1, lise ve dengi okullaşma oranı % 3.9'dur. Türkiye'de

aktif nüfusun % 40'ı, okuma –yazma bilmeyenlerle birlikte % 95'i 8 yıldan az eğitim görmüştür; bu oran ABD'de % 10'dur. Çalışanların % 3.9'u lise diplomasına sahiptir; bu oran ABD'de %60'tır. Türkiye'de çalışanların % 1.4'ü üniversite diplomasına sahiptir; bu oran ABD'de % 14'tür (Dura, 1997: 6).

İlkokullarda *öğretmen başına öğrenci sayısı* 1935'te 49'dur. Bu sayı 1960'ta 45'e düşmüştür (Kalkınan Türkiye 1981:197). Fark az gibi görünmesine rağmen, nüfus artış hızının yükseldiğini hesaba katarsak bu farkın pek azımsanmayacak olduğunu kabul edebiliriz.

2. 1960-1980 DÖNEMİ

1960-1980 Dönemi izleri yıllarca süren büyük bir siyasi depremin arkasından gelmektedir. Bu dönem; ideolojik kamplaşmalar ve 1960 sonlarına doğru çatışmaların gündemde olduğu, herkesin ülkeyi kurtarmakla ve düşündüğü rejimi kurmakla kendini görevli saydığı, ideolojilerin adeta dinleştirildiği uzlaşsız yıllar olmuştur. Bu dönemde aydınların önemli bir bölümünü sosyal yapının nasıl olduğu değil; ideolojik çizgilerine göre nasıl olması gerektiği ilgilendirmiştir. Bugünkü etnik çatışmanın yerine o dönemde ideolojilerin çatıştırılması öncelikliydi. 1960 sonrası doğan karmaşa ve belirsizlik döneminde 1961 Anayasası'nın Türkiye'nin yapısına oldukça bol gelen özelliği rol oynamıştır. Bu dönemi sağ-sol arasındaki çatışma olarak etiketlemek çok yüzeysel bir değerlendirme olur. 1961 Anayasası belki çok ideal bir ortam ve düzen yaratmak istemesine rağmen, ideal olan her zaman gerçekleri karşılayamayabiliyor. Sendikal hakların, toplu pazarlık, grev ve lokavt hakkının verilmesi ve yeni yasaların çıkarılması, baskı gruplarının oluşması, işçi ve işverenlerin sendikalaşması, dernekleşme ve eylem özgürlüğü ortamı kolayca istismar edilmiştir. Yasama, yürütme, yargı erkleri arasında dengeler bozulmuş, bilhassa yargının yürütme aleyhine artan etkinliği, yürütmeyi aciz duruma getirmiştir.

Diğer taraftan, 27 Mayıs 1960 İhtilâlini eksik ve yarım kalmış kabul edenler, sınıfsal yönünün gözardı edildiğini ve ideolojisizliğini ileri sürenler, toplumun dinamik güçlerini ve bilhassa gençlik grubunu ve bir kısım askeri kullanarak iktidar olma ve mevcut demokratik rejimi değiştirebilme yollarını aramışlardır. Darbecilik ve cuntacılık meşru bir vasıta gibi görülüp adeta demokrasinin bir gereği olarak kabul edilmiştir.

Bu dönemde eğitim ve öğretimle ilgili taleplerle öğrenci olayları ortaya çıkarılmıştır. Rejim ve düzen değişikliği arzusunun üstü örtülmüştür. Avrupa'daki gençlik hareketleri de taklit edilerek üniversitelerde boykot ve işgaller sürekli hale gelmiş, eğitim ve öğretim aksamış, bazı bölgelerde bugün olduğu gibi kurtarılmış alanlar ve fakülteler ortaya çıkmıştır. Bu karmaşa ve yetki ihlalinin zirve yaptığı dönem, siyasilerce de kullanılmıştır. Neticede 12 Mart 1971 darbesiyle demokrasi tekrar ikinci defa kesintiye uğramıştır. Rejim üzerindeki güç mücadelesi, Türkiye'yi dışa kapalı sosyalist rejime götürme hedefini çeşitli yollarla kamufle edenlerin devre dışı bırakılmasıyla sonuçlanmıştır; ama her bir askeri darbe sonrası ülke dış vesayet altına daha fazla girmiştir. İzinsiz darbe yapılamayacağı anlaşılır olmuştur. Bu dönemde ortaya çıkan huzursuzluk ve istikrarsızlık, birçok gencin istikbalinin kararmasına sebep olmuş, sosyal doku önemli bir deprem geçirmiştir.

Böyle bir yapıda dikkati çeken önemli bir özellik, bu dönemin dinamik kesimi olan aydınların ve gençliğin okumaya, keşfetmeye ve araştırmaya dönük olmalarıdır. Kapasite artırıcı çalışmalar dikkat çekmiştir. Ancak, bilhassa gençler aşırı politize olmuşlardır. Buna rağmen, inandığı fikirler ve ideoloji ne olursa olsun toplum sorunlarının düşünüldüğü ve daha toplumcu tarzda ele alındığı hususuna birçok araştırmacı dikkat çekmektedir. (Bayhan 2011: 440-443) Ancak, belirli ideolojik kalıpların dışına çıkmak mümkün değildi. Yine de bu zihniyet ve davranış şekli, 1980 sonrasının ilgisiz, sosyal hassasiyetlerini kaybetmiş, fertçi, maddeci, faydacı, dünya ve ülke sorunlarına yabancı, okumayan, tüketici, “ben” merkezli ve markacı, ne uzlaşan- ne de çatışan- kabuğuna çekilen gençliğinden çok farklıdır.

Eğitim sektöründe **bilgi** naklinin **kültür** nakli ile bütünleştirilememesi, ülkenin beklentileri ve geleceği bakımından “**kararsız toplum**” modeli çizmesi, milli mutabakatların geliştirilmesini güçleştirmiştir. Türk tarihinin farklı dönemleri, futbol takımı tutulur gibi ele alınmıştır. Sonuçta söz konusu sorunlar bugünlere kadar sarkmıştır. Türkiye genelde iki güç kaynağı arasındaki tarihi iktidar mücadelelerine sahne olmaktadır. Bunlar;

1)Genelde aşırı laikçi, pozitivist, Batıcı, yabancılaşmacı, seçkinci, halktan uzak olma olumsuzluklarına rağmen; milli devlet, milli kimlik ve Cumhuriyet konusunda olumlu hassasiyetlere sahip olanlar,

2)Halkın değerleriyle bütünleşmiş, halkla daha fazla muhafazakârlık yarışına giren, yerine göre liberalliğe özenen, milli devlet, milli kimlik ve Cumhuriyet konularında yeterli hassasiyetleri oluşmamış olanlar; Batı'ya temelde karşı olmakla beraber Dünya siyasi sisteminin olumsuzluklarından fazla rahatsız olmayanlar.

Tarihi kökenleri Osmanlı'ya kadar uzanmasına rağmen, 27 Mayıs 1960 İhtilâli ve 12 Mart 1971 askeri müdahalesi sadece demokrasiyi kesintiye uğratmakla kalmamış, toplumda değişik kampaşma örneklerini de doğurmuştur. Bugüne kadar sarkan asker-sivil mücadelesi, kuvvetler ayrılığı prensibinin zedelenmesi, tayin edilmişlerle seçilmişler arasındaki sürtüşmeler, laik-anti laik çekişmesi, 1960'lı yılların gerici-ilerici ayrımı ve günümüzdeki etnik ayrıştırma zorlamaları, Türkiye'deki ikilemlerin ana örnekleri olmuştur. Bu durum Türk Milletine mensubiyet duygusunu yıpratmış; etnik, mezhep, cemaat mensubiyetini ve aşırı hemşehrilik duygusunu öne çıkarmıştır.

1960-1980 Dönemi ve bilhassa 1970-1980 arası kitle haberleşme ve ulaşım ağında ortaya çıkan önemli gelişmeler, fertlerin sosyalleşme sürecini ve bilgi edinme yollarını arttırmıştır. Yeni teknolojilerle tanışılması, siyah-beyaz TV'nin (1968) yayına girmesi, hayatı kolaylaştırmaya başlamış, Dünya'ya açılma hızlanmış; ancak, sosyal bağlar ve yüz yüze ilişkiler zamanla zayıflama sürecine girmiştir.

Bu dönemde hedefsizlik ve gayesizlik olarak tanımlanan anomi ve toplumla yabancılaşma, artan huzursuzluk ve istikrarsızlık, ülkenin dışarıya **beyin göçü** vermesini doğurmuştur. Yüksek nitelikli insangücü ihracı, yavaş yavaş 1960 sonrası Batı Avrupa ülkelerine başlayan işgücü ihracının yerini almıştır. Bu göç alışılmışın aksine, Kuzey Amerika ve bazı Batı Avrupa ülkelerinden daha çok Orta Doğu, Körfez ve Kuzey Afrika ülkelerine yönelmiştir.

1960-1980 döneminde Türkiye'de mesleki yapıda da farklılaşma görülmüş; alışılmışın aksine, göçte tıp ve tıpla ilgili mesleklerin yerini, insangücü arzındaki fazlalık dolayısıyla teknik elemanlar (mimar ve mühendisler) almıştır (Erkal 2011: 273). Türk insangücüne dış çalışma imkânlarının açılması, dış ülkelerin tanınmasına, ilişkilerin gelişmesine sebep olduğu gibi, gelir artışı ve statü yükselmelerini de beraberinde

getirmiştir. Belirli teknik meslek sahipleri dış pazarlarda yukarı doğru hareketlilik imkânlarına kavuşup üst gelir gruplarına tırmanmışlardır. Bu süreçte dışarıdan ve yabancılarla evlilikler artmış ve aile yapılarında da farklılaşmalar görülmüştür.

Yurtdışına işçi göçü 1960'tan itibaren dikkati çekmiştir. Yurtdışında bulunan Türk vatandaşlarının % 63'ü, işgücünün de % 57,6'sı Almanya'da bulunmaktadır. 1970'li yılların ortalarından itibaren işgücü almış ülkeler tarafından geri dönüş eğilimlerinin teşvik edilmesi, bir dönem geri dönüşleri hızlandırmış; ancak 1984 sonrasında bu yavaşlamıştır. Yurtdışında bulunan Türklerin 1/3'ü 18 yaşının altındadır (Erkal 2011: 184,185). 1960'lı yılların başında işçi statüsü ile Avrupa ülkelerine giden Türkler göçmen veya misafir işçi statüsünde iken, daha sonra ev sahibi ülkeler benimsemese de o toplumların ayrılmaz birer etnik unsuru haline dönüşmüşlerdir. Misafir işçi tanımından Avrupa'daki Türkler tanımına geçilmiştir. Artık onlar misafir değil; o toplumlarda ev bark, meslek sahibi insanlar olmuşlar, hatta istihdam yaratmışlardır. Avrupa'da genç Türk nüfusunun fazla olması iki toplum arasında kalmış Türk çocuklarının eritilmesi sorunlarını arttırmıştır. Özellikle yabancı düşmanlığının çok tehlikeli boyutlara ulaşması, Türk vatandaşlarının can güvenliği sorununu ortaya çıkarmıştır.

1960-1980 döneminde sosyal ve ekonomik planlama faaliyetlerini yürüten, daha sonra etkisizleştirilen Devlet Planlama Teşkilâtı kurulmuş, planlı ekonomi dönemine geçilmiş, gelir grupları ve bölgeler arasındaki dengesizlikleri etkin bir şekilde ele alma dönemi başlamıştır.

Bu dönemde devam eden iç göçlerle tarım dışı faal nüfusta artışlar olmuş, şehrli nüfus artmış, nüfus artış hızı 1935-1940 döneminde % 1.7, 1945-1950'de % 2.1, 1950-1955'de % 2.7, 1955-1960'da % 2.8, 1960-1965'te % 2.4 olmuştur. Bu hız günümüzde daha da azalarak 1.4'e gerilemiştir (Murat vd. 2010: 20 ve DİE 2000: 46).

Gecekondularda hanehalkı sayısı 5.14 iken, Türkiye ortalaması 5'den 4.2'ye gerilemiştir. Gecekonduardaki ailelerin % 84.4'ü çekirdek ailedir ve % 80.7 olan Türkiye ortalamasının üzerindedir. Gecekondu nüfusunun % 64'ü çalışmamaktadır. Şehre göçte temel faktör iş bulabilme ümididir (% 72.6). Çocuklar için daha iyi eğitim almaları arzusu yüksektir. Anne

ve babalarından daha yüksek bir statü kazandırma ümidi vardır. Şehre uyum ve uyumsuzluk, erkeğin iş bulma durumuna, konut şartlarına ve çocukların eğitim ve öğretim imkânlarından faydalanabilmelerine göre değişmektedir. Kapsamlı bir araştırmada (Gökçe 1993: 56-184) nüfusun % 91'inin Türkçe konuştuğu tespit edilmiştir. Bu oran Türkiye ortalamasına yakındır. İç göç hareketlerinin ilk dönemlerinde tepkici kanala akan ve sol partileri destekleyen gecekonduluların daha sonra siyasi tavrı değişmiştir. Orhan Türkdoğan, gecekonduluların yoksulluk kültürüne sahip olduklarını ifade etmektedir (Türkdoğan 2002: 462-463). 1955 ve 1960'da 5,6 olan hanehalkı sayısı, 1980'de 5,2 olmuştur. Bu sayı 2000'li yıllarda 4 dolayına düşmüştür (TÜİK 2006). Hanehalkı sayısının azalması ile nüfus artış hızındaki düşüş, şehirlî nüfusun nispî artışı, tarım dışı faal nüfusun artışı ile Türkiye'de çekirdek aile oranının (%80,7) yükselmesi arasında yakın ilişki vardır. Bazı durumlarda TÜİK rakamları ile DİE rakamlarının örtüşmediğini de belirtelim.

Türkiye'de ilerleyen yıllarda *nüfusun bağımlılık oranları* (her bin kişinin bakmakla yükümlü olduğu sayı) bakımından da olumlu bir değişme ortaya çıkmıştır. 1935 yılında 828 kişi olan bu sayı, 1950'de 812'ye ve 1960'da da 810'a düşmüştür. 1980 rakamı 781 ve 1990 rakamı ise 646'dır (TÜİK 2006) .

Sosyal yapı konusunda üstünde durulması gereken önemli bir müessese de ailedir. Aile vazgeçilemez ve alternatifi olmayan, ferdi sosyalleştiren, üzüntü ve sevinçlerin ilk paylaşıldığı temel bir kurumdur. 1982 Anayasasının 41.maddesine göre "Türk Toplumunun temeli ailedir". Ziya Gökalp'e göre, güçlü aile güçlü millet ve devletin kaynağıdır (Erdoğan 1977-1978: 315).

Türk aile yapısında zamanla azalmakla beraber eşlerin 1/3'ünün akraba olması dikkat çekmektedir. Zamanla coğrafi hareketlilik, iç göçler, şehirleşme, askerlik görevi, doğduğundan başka bir şehirde eğitim ve öğretim görmek, komşuluk ve meslektaş ilişkilerinin artması gibi sebeplerle evlenmelerde kan akrabalığının yerini sosyal akrabalık bağı ve dıştan evlenme almıştır. 1972'de % 29,2 (Timur 1972) olan akraba evliliği oranı 1992'de %17,7 (DPT 1992) olmuştur.

Serim Timur'un 1968 yılında tüm Türkiye'yi temsil edecek nitelikte 4500 haneyi kapsayan bir örneklem üzerinde yaptığı araştırmanın verilerine göre 1970'li yıllar itibarıyla Türkiye'de ailelerin % 60'ı karı-koca ve evlenmemiş çocuklardan meydana gelen çekirdek aile tipindedir. Ataerkil geniş aileler tüm ailelerin % 19'u, geçici geniş aileler % 13'ü, parçalanmış ve eksik aileler de % 8'idir (Timur, 1972: 30). Kağıtçıbaşı (1979: 94)'nın 1975 yılında tüm Türkiye'yi temsil edici 2305 evli kişiyle görüşme tekniğiyle gerçekleştirdiği "Çocuğun Değeri" araştırmasının bulguları da benzer oranları işaret etmektedir; çekirdek aileler toplamın %57'sini, ataerkil geniş aileler %19.5'ini, geçici geniş aileler % 16.6'sını oluşturmaktadır.

Türk ailesi bilhassa 1960 sonrası geleneksel ve modern değerler arasında tampon bir konumda görülmüştür. Kitle haberleşme araçlarının, ulaştırma ağının ve sosyal temas imkânlarının artan etkinliği, aile yapısını hem olumlu, hem de olumsuz etkilemiştir. Nitekim, Aile Yapısı Araştırması 2006'ya göre aile içi ilişkiler olumsuz yönde değişmektedir (%55,5). Bazen TV ekranlarında sapmaların ideal olarak takdimi davranış bozuklukları ve sorunlar yaratmaktadır.

1930'lara hatta 1950'lere kadar kent evliliklerinin çoğu görücü usulü ile olurken, daha sonraları kendi kararları ile evlilik gerçekleştiren çiftler zamanla artmıştır. Buna rağmen, yine de aile onayı almak gerekli görülmüştür (%46) (Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü 2010:52). Ailenin karşı olmasına rağmen eşini kendi seçenlerin oranı % 0,3'de kalmıştır (Kurt 2011:414)

Evliliklerin büyük çoğunluğu (%85) hem resmi ve hem dini nikâh kıyarak gerçekleşmiştir. Sadece dini nikâh kıyanlar %5'te kalmaktadır (DPT 1982: 2 ve Kurt 2011: 416). Eğitim seviyesi arttıkça yalnız resmi nikâhla evlenenler artmakta, yalnız dini nikâhla evlenenler azalmaktadır. Bu durum daha önce de belirttiğimiz gibi, Türk aile yapısında **geleneksel** ve **modern** çizgilerin beraber yaşandığını göstermektedir.

Boşanma, Katoliklerin aksine Türk kültüründe reddedilen bir husus değildir. İstenen bir durum olmamasına rağmen, şartlar oluştuğu takdirde boşanma olabilmektedir. Yıllar içerisinde boşanma oranları nispi bir artış göstermiştir.

Boşanma oranları 1935'te % 0.15, 1956'da % 0,45, 1970'te % 0.27, 1975'te % 0.32 ve 1980'de % 0.35 olmuştur (Başbakanlık Türkiye 1983:30). Boşanmaların % 47.3'ü evliliğin ilk beş yılında ve çocuksuz ailelerde görülmektedir (DİE 1984). Boşanma oranları Batı Avrupa ülkeleri ile mukayese edilemeyecek seviyededir. 1980'li yılların başında Türkiye'de % 0.35 olan boşanma oranı, İngiltere'de % 3.0, Rusya'da % 3.4, ABD'de % 5.3, Kanada'da % 2.6, İsveç'te % 2,4 olmuştur (Erkal 2011: 117 ve DİE 1984). Bu artışta; kitle haberleşme araçlarının, hızlı şehirleşme ile yalnızlaşan ve rehbersizleşen ailenin, ekonomik sorunların ve bilhassa yüksek enflasyonun ve ekonomik krizlerin, değişen ahlâk anlayışının rolleri vardır. Boşanmalar konusunda dikkat çeken bir husus da flört yolu ile yapılan evliliklerde boşanma oranının görücü usulü evliliklerden yüksek çıkmasıdır (Doğan 2002:167).

Diğer taraftan, Türk aile yapısında yaşlıların, sakatların ve 18 yaş üstü gençlerin dışlanmaması, aile dışına itilmemesi dünden bugüne sürdürülmekte olan bir gelenektir. Bir araştırmaya göre, yaşlıların %55'i çocuklarının yanını tercih etmektedirler (TÜİK 2006).

Doğurganlık düzeyinde gerek ülke ve gerek bölgeler itibariyle belirli bir azalma ortaya çıkmıştır. Nüfusun niteliğinin değişmesi hususunda daha önce verdiğimiz örnekler burada da geçerlidir. Ayrıca, kadın nüfusun eğitim öğretim ve çalışma hayatında daha fazla yer alması, evlilik yaşının yükselmesi doğurganlığı düşürmektedir. 1960'lara kadar 6 dolayında olan doğurganlık düzeyi, 1970-1975 arasında 4,97'ye, 1980-1985 döneminde 4'e, 1985-1990 arası 3,4'e düşmüş, 1994'de ise 2,6 olmuştur (DPT 1990: 3,8).

Yukarıda belirtilenler dışında aile yapısının dünden bugüne, 1960'lardan 1980'lere devam eden özellikleri arasında; eşlerin karşılıklı bağımlılık-beraberlik anlayışının sürmesi, ailenin Ziya Gökalp'in de belirttiği gibi, pederşahi değil; **pederi** oluşu (Fındıkoğlu 1971: 196-198, 207-209), kadının söz hakkı, dıştan evlenme, tek eşlilik, kuma geleneğinin zayıflaması, mülkiyette kadının ortaklığı ve söz sahibi olması sayılabilir.

İhtiyatı elden bırakmamak kaydıyla, Türkiye'deki gelir dağılımının hem genel olarak, hem de çeşitli kesim ve gruplar içinde bir hayli aşırı eşitsizlikler taşıdığı, diğer ülkelerle yapılan kıyaslamaların

doğurduğu kuvvetli izlenimdir. Hakkında bilgi toplanabilen 18 Asya, Avrupa ve Amerika ülkesine ait genel gelir dağılımları Türkiye'ye ait sonuçlarla karşılaştırılınca, Türkiye'deki gelir eşitsizliklerinin bütün bu ülkelerdekinden daha fazla olduğu görülmektedir. 1963 yılı verilerine göre, incelenen nüfus en az gelirliden en yüksek gelirliye doğru sıralandığında Türkiye'de nüfusun en az gelirlili %20'lik dilimi toplam gelirin % 4.2'sini alırken, ikinci % 20'lik dilimi % 6.4'ünü, üçüncü % 20'lik dilimi % 10.7'sini, dördüncü % 20'lik dilimi % 17.7'sini ve en yüksek gelirlili % 20'lik dilimi ise % 61'ini almaktadır (Boratav, 1969: 200, 204).

Türkiye'de şehirli nüfus artışına ve nüfusun nitelik değiştirmesine paralel olarak, nüfus içerisinde 1960-1980 döneminde en fazla artış **ücretli** grubunda görülmüştür. Buna karşılık "işveren, "kendi hesabına çalışan" ve "yardımcı aile efradının" oranları nispi olarak düşmektedir. Nitekim 1960'ta % 18.7 olan ücretli grup 1980'de % 33.2'ye yükselmiş, buna karşılık 1960'da işveren oranı % 1.2 iken, 1980'de 0.9'a, kendi hesabına çalışanlar 1960'da % 28.3 iken, 1980'de % 23.0'a, yardımcı aile efradı 1960'ta % 47.7 iken, 1980'de % 42.4'e düşmüş bulunmaktadır (Erkal 2012: 187).

İktisadi faaliyet kollarına göre GSMH ve oranlarına bakıldığında 1950 yılında tarım sektörünün GSMH içindeki payı; -tarımda modernleşme ve makine kullanımının hızlı bir artış göstermesi ve Amerika'nın Marshall Planı uygulamalarının etkisiyle- % 41.7 iken, bu pay dönemin başlarında bir yükselme göstermiş, sonra düşme eğilimine girerek, 1961 yılında 36.6 olmuştur. Bu dönemde sanayinin payı devamlı bir yükselişle % 18 olmuştur. Hizmetlerde de bu dönemde yükselme meydana gelmiş ve 43.7'den 46.4'e çıkmıştır (Gökçen 2011: 262-265). Türkiye'de istihdamın sektörel yapısı incelendiğinde 1965 yılında tarımın %71,9, sanayinin %7,9 ve hizmetler sektörünün de % 20,2 olduğu görülür. Tarımın ağırlığı yıllar itibariyle düşmüş 1980'de % 62,5'e gerilemiştir. Sanayi ise %11,6 'ya çıkmış, hizmetler sektörü de daha fazla artış göstererek % 25,9 seviyesini bulmuştur. 1965'ten 1980'e Türk toplum yapısında önemli bir değişim de, sektörel yapıda tarımın azalması şeklinde kendini göstermiştir. Daha sonraki yıllarda şehirleşmeye paralel olarak hizmetler sektöründeki artış sanayi sektöründeki artıştan daha yüksek gerçekleşmiştir (TOBB 1990: 68).

1962-1980 dönemi iktisat politikalarına baktığımızda, Türkiye Planlı Ekonomi dönemine girmiş, planlı uygulamaların sonucunda Türk ekonomisi yaklaşık % 7 dolaylarında kalkınma hızlarına ulaşmış ve hedeflenen yapısal değişikliklerin bir kısmını gerçekleştirebilmiştir. Bu dönemde uygulanan ithal ikamesine yönelik sanayileşme politikalarıyla ekonomide tarımdan sanayiye doğru yapı değişikliği oluşmuş ve sanayinin ekonomi içindeki önemi artmıştır. Sanayileşme tartışılır olmuştur. Bu dönemde sabit fiyatlarla GSMH'da sadece 1980 yılında büyüme olmamış, onun dışında kalan diğer bütün yıllarda istikrarlı olmamakla beraber devamlı artışlar meydana gelmiştir. En yüksek artış % 12 ile 1966 yılında gerçekleşmiştir. Aynı dönemde kişi başına GSMH sabit fiyatlarla devamlı artış göstermiştir. En yüksek artışlar 1963, 1966, 1972 yıllarında meydana gelmiştir. 1978-1980 arasında ise sabit fiyatlarla kişi başına GSMH'da artış olmamış, aksine negatif yönde değişme olmuştur. Bu dönemde iktisadi sektörler göre GSMH ve oranlarına bakıldığında tarım sektörünün ekonomideki nispi payı devamlı azalarak 1962 yılında % 34.6 olan oranı % 24.2'ye düşmüştür. Aynı dönemde sanayinin payı % 16.7'den 20.5'e çıkmıştır. Hizmetlerin payı da % 48.7'den % 55.4'e yükselmiştir (Gökçen, 2011: 265-270).

Toplumsal yapı içerisinde değerlendirilmesi gereken bir başka konu da **etnik yapıdır**. Türkiye'de etnik mülahazalar Batı ülkelerinden çok farklıdır; etnik taassup Türk toplumuna yabancıdır ve gündem maddesi oluşturmamıştır. Son yıllarda küreselleştirme süreci ile hızlanan ve ideolojik çatışmaların yerini alan etnik ayrımcılık, taassup ve kimlik çatıştırmaları Türkiye'yi de etkilemiştir. Tarihi boyuttan ele alınırsa, Osmanlı'da ve Cumhuriyet dönemlerinde istatistikler Müslüman ve gayri Müslim ahali olarak tutulmuştur. Alevi ve Sünni de Müslüman olduğundan mezhebe göre tasnif yapılmaya ihtiyacı duyulmamıştır. Mezhepler üstü kalma Türkiye'nin önemli ve anlamlı bir geleneğidir.

Anadil gruplarına göre, nüfusun dağılımında anadili Türkçe olan nüfus 1935'te % 89.1, 1965'te % 90.1, 1992'de % 91.9'dur (Özsoy vd. 1992: 109). Anadili Türkçe olmamasına rağmen, kendisini Türk kimliği içinde görenlerin, milli kimliği benimseyenlerin oranı %90'ın üzerindedir. Anadil ile aidiyet (mensubiyet) örtüşmemektedir. KONDA'nın 1993 yılında İstanbul'da 15.667 kişi ile yaptığı araştırmada deneklerin %3,7'si kendilerini Türk olmanın dışında düşünmüşlerdir. Bu oran, 2011 Türkiye Değerler Araştırması'nda "Türk olmakla gurur duymuyorum" diyen %3

ile paralellik göstermektedir. Kendisini Türk olarak kabul edenler % 69,2 ve Müslüman Türk cevabını verenler de % 20,8'dir. Bu araştırmada Türk ve Müslüman Türk ayrımı yanlış bir soru seçimi olmuştur (KONDA 1993). 2014 yılında Hakan Yılmaz tarafından yapılan araştırmaya göre, T.C. vatandaşlığını kabul edenler %74'tür. "Türkçe anadilimdir ve başka anadilim yok" diyenler %85, "Türkçe dışında ikinci bir anadilim var diyenler" %8, "Birinci sırada etnik dilim ve kültürüm gelir. Türk dili ve kültürü ikinci sıradadır" cevabını verenler %10, "Türk dili ve kültürü ile bir bağım yoktur" diyenler %6, "Kürtçe tek anadilimdir, başka bir dilim ve kültürüm yok" cevabını verenler %5,6, Kürtçülük sorununu işsizlik ve yoksulluğa bağlayanlar %20,7'dir. Deneklerin %32,8'i dış güçlerin teşviki ile Türkiye'yi bölmek ve zayıflatmak amacıyla Kürt örgütlerinin kışkırtılmasını sebep olarak göstermiştir. Devlete karşı silahlı mücadele yapıldığını söyleyenler de %22,6'dır. (Yılmaz 2014)

Peter Andrews 'un Türkiye'de Etnik Gruplar (1992) isimli araştırmasında ana dili Türkçe olanlar %86.4 çıkmasına rağmen, milli kimliği benimseyenlerin oranı %94'ü bulmaktadır. Bu durum da anadil ile aidiyetin (mensubiyet) örtüşmediğini göstermektedir. Bu araştırmacı etnisite kapsamını aşırı genişletmiş ve yaymış; Kazak, Kırgız, Uygur, Özbek, Tatar, Dağıstanlı, Balkar, Karaçay, Tahtacı ve Azeri Nogayları Türk olmanın dışında düşünmüş, yapay etnisiteler kurgulamıştır. Türkiye'den 1917 İhtilâli sonrası Rusya'ya dönen Malakan'ları da hala Türkiye'de yaşıyormuş gibi göstermiştir. Bazı etnikleştirdiği grupları da (Lazlar, Gürcüler ve Çerkezler) kısmi etnik özelliklere sahip gruplar olarak düşünmüş ve tam etnisiteye sokmamıştır (Andrews 1992: 253).

Türklerin 1000 yılı aşan bir tarihi süreç içinde yaşadıkları Anadolu coğrafyasında hâkim kültürün ve Türk kültürünün oluşmadığını ileri sürmek, hâkim kültürü etnisite kapsamına indirmek, Türkiye'yi bir etnik havuz veya mozaik olarak değerlendirmek, sosyal yapı üzerinde bir zorlamadır ve marjinal görüşleri topluma kabul ettirebilme çabalarıdır. Milli kimliğin ve coğrafyaya damgasını vuran hâkim kültürün reddedildiği bir yapıda, farklılıkların bütünü zenginleştireceğinden bahsedilemez (Erkal 2011: 22). Farklılıkları kutsallaştırmayı "**farklılaştırıcı ırkçılık**" ve "**yeni kabilecilik**" olarak da tanımlayabiliriz. Bir sosyolog eserinde bunu yeni kabilecilik (new tribalism) olarak isimlendirmektedir. (Yinger 1994: 76) Aslında, küreselleştirmenin önemli bir boyutu da farklılıklar yaratmak ve bunu kutsallaştırmaktır. Türkiye'de farklı etnik grupların da milli kimliği

Türk'tür. 1982 Anayasasının 66. Maddesi sosyolojik veya antropolojik tanım getirmemektedir. Türkiye'de etnik ırkçılık o ölçüde tavan yapmıştır ki; bazıları hukuken bile kendilerini Türk saymamaktadır. Milliyet ve etniklik birbirlerine rakip değildir. Aynı milliyet içinde farklı etnisiteler bulunabilir. Bazılarının zannettiği gibi millet de ırk değildir.

Türkiye'ye etnik sorun yabancıdır ve bu durum somut örneklerle ortaya çıkmaktadır. Resmi veya gayri resmi kanallardan etnikçilik teşvik görmesine rağmen farklılaştırma ve insanların birbirine ötekileştirilmesi demokratikleşme değil; sosyal yapının zedelenmesidir. Sosyal çözülmenin hiçbir şekli bütünleşme olarak takdim edilemez. Hiçbir ciddi devletin tartışmadığı hususlar, Türkiye Cumhuriyeti için de geçerlidir. Türkiye'deki sorun dün Osmanlı'yı bugün Cumhuriyet Türkiye'sini hedef alan, dünyaya şekil vermekle kendilerini görevli sanan ülkelerin ve güçlerin dün ve bugün bazı Ermeni ve Kürtleri bize karşı kullanmalarıdır. Dış politikadan birçok alana kadar pazarlık gücümüzü kaybettirme ve siyasi etkinliği zayıflatma çabalarıdır.

Sosyal yapının fiziki alanla ilgili değerlendirmelerine gelince; 1960 sonrası inşaat sektöründeki hızlı gelişmeler yavaş yavaş bahçeli ve müstakil evden çok daireli binalara ve kat mülkiyetine geçişe sebep olmuş, aynı apartmanda çok farklı özelliklere sahip fertler bir araya gelmiştir. Fiziki yapıda erozyon, mer'aların daralması, tarım alanlarının bozulması, çarpık yapılaşma ve çevre sorunları (hava, su ve toprak kirliliği) daha da artarak geleceğe taşınmıştır.

Sonuç

Makalemizde 1938-1960 ve 1960-1980 yıllarını kapsayan iki ayrı dönem Türk siyasi hayatında taşıdıkları önem itibariyle ele alınmaya çalışılmıştır. Bu dönemleri aslında bir makaleye sığdırabilmek pek kolay olmamış; bazı açılardan konu sınırlandırılmaya çalışılmıştır. Aslında sosyal yapı milletlerin tarihinde sürekli ve bölünemez bir bütündür. Ancak incelememizde iki dönem üzerinde durulmuştur.

Sosyal yapı incelenmeden, teori-pratik ilişkileri yoklanmadan iktisadi ve hukuki konular başta olmak üzere, gerçekçi bir değerlendirme yapılamaz. Bu bakımdan özellikle iktisatçılar ve hukukçular bir sosyolog gibi konulara yaklaşmak ve disiplinler arası ilişkiyi göz önüne almak durumundadırlar.

Atatürk'ün ölümünü takip eden dönem İkinci Dünya Harbi'nin sorunları ile boğuşan bir Türkiye manzarasını ortaya çıkarmıştır.

Sosyal yapının veri tabanı nüfustur. Türkiye nüfusu önemli ölçüde artmış olmakla birlikte, nitelik değişikliğine uğramıştır. Zihniyet ve tüketim alışkanlıkları değişmiştir. Nüfusun meslekteki mevki ve iktisadi faaliyet kolları arasındaki dağılımında eğitime dayalı öncelikler öne çıkmıştır. Şehirli nüfus artmış, çekirdek ailelerin oranı yükselmiştir. Doğurganlık düzeyinde düşüş olmuş, nüfus artış hızında gerilemeler görülmüştür. Şehirleşme ile beraber meslekteki mevki bakımından ücretli grubu dikkat çeker hale gelmiştir.

Osmanlı'dan Cumhuriyete intikal eden Enderunî geleneğinin halk - aydın ikilemini arttırması sürüp gitmiştir. Türk toplumu milli mutabakatların yeterince kurulamaması ile sürekli istikrar arayışı içinde olmuş "kararsız toplum" manzarası çizmiştir. Bu durum milli eğitim ve kültür politikaları dahil, dış politika tercihlerine kadar yansımıştır. Türk tarihi ve toplum yapısı bilinmeden batı toplumlarının özelliklerine göre bir yapılaştırma zorlaması çelişkiler doğurmuştur.

Küreselleştirmenin milli devletler üzerindeki olumsuz etkileri Türkiye'de de görülmüş, gelir dağılımı daha da bozulmuş, üretim heyecanı sarsılmıştır. 1970'lerde sanayileşmeyi gündeminde tutan Türkiye, daha sonraki dönemlerde ithalatın ve finans sektörünün öne çıktığını görmüştür.

Aslında bir ihtiyaç olarak 1934'de kabul edilen Soyadı Kanunu aceleye getirildiğinden, Türk insanının soy kütüğünü belirsiz hale sokmuş, kimlik boşluğu yaratmıştır.

Türk toplumu kendine has üslubu ile İslam'ı demokrasi ile birlikte yaşamıştır ve yaşamaktadır. Sosyal doku bakımından dindar sayılabilen toplumumuz taassuba sempati ile bakmamıştır. Türkiye birçok alanda geleneksel yapı ile modern yapının birlikte yaşandığı ve yaşatıldığı bir ülkedir.

Teorik iddiaların ve küreselleştirmenin milli devletleri ufalayıcı etkilerine rağmen, Türkiye bir etnik havuz ve hâkim kültürün bulunmadığı bir yapıya sahip değildir. Askeri ve sivil darbeler yoluyla toplumu değiştirmeye

zorlamak yanlıştır. Aslında Türk toplum yapısına yabancı olan etnisite gibi kavramların yeterince bilinmeden tartışıldığı bir ülke görünümü vermekteyiz. Somut örnekleri ile Türkiye'de bir etnik sorundan bahsedilemez. Ancak etnikleştirme ve etnisite ile milliyeti rakip gibi gösterme, milli kimliği etnisite kapsamına indirme gayretleri vardır.

Dönem dönem görülen aşırı siyasallaşma ve siyasi çatışmalar ve fikir mücadelelerinde birbirinden ayrılan noktalar kadar birleşilen noktalar pek hesaba katılmamıştır. Nitekim her bir dönem sonunda farklı anayasalar düzenlenerek toplum deneme tahtasına çevrilmiş ve tepki anayasacılığı kısır döngüsü yaratılmıştır.

Askeri darbelerin bir çözüm olmadığı demokrasiyi inkitaya uğratmanın bedelinin yüksek olduğu fark edilmiştir.

Kültürel yapının dışında fiziki yapı sürekli bozulmuş ve sorunlu hale getirilmiştir. Tarım alanları betonlaşmış, kat mülkiyetine geçişin doğurduğu dağınıklık, komşuluk ilişkilerini zayıflatmıştır. Uzun yıllar devam eden erozyon, mer'aların daralması ve çevre sorunları dünden bugüne devam etmektedir.

KAYNAKÇA

- Andrews, Peter Alford (1992). **Türkiye’de Etnik Gruplar**, İstanbul, Ant Yayını.
- Bayhan, Vehbi (2011) “Türkiye’de Gençlik: Sorunlar, Değerler ve Değişmeler, Dünden Bugüne”, **Dünden Bugüne Türkiye’nin Toplumsal Yapısı**, Bursa, Dora Yayını.
- Boratav, Korkut (1969). **100 Soruda Gelir Dağılımı**, İstanbul, Gerçek Yayınevi.
- DİE (1984). **Boşanma İstatistikleri**, Ankara, DİE Yayını.
- DİE (2000). **Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri**, Ankara, DİE Yayını.
- Doğan, İsmail (2002). **Sosyoloji**, Ankara, Pegem A Yayıncılık.
- DPT (1981). **Kalkınan Türkiye**, Ankara: DPT Yayını.
- DPT (1979). **Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)**, Ankara, DPT Yayını.
- DPT (1982). **Türk Aile Yapısı Araştırması**, Ankara, DPT Yayını.
- DPT (1990). **Türkiye Sosyal Göstergeler**, Ankara, DPT Yayını.
- DPT (1992). **Türk Aile Yapısı Araştırması**, Ankara, DPT Yayını.
- Dura, Cihan (1997). “Bilgi Toplumuna Doğru Eğitimde Temel Eğilimler”, **Türk Yurdu**, Eğitim Özel sayısı, C. 17, S. 123, Kasım 1997, s. 3-7.
- Erdoğan, Zeki (1977-1978). “Ziya Gökalp’de Sosyo-Kültürel Bütünleşme ve Sosyo-Kültürel Çözüm”, Ayrı Basım, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayını.
- Ergin, Muharrem (1973). **Türkiye’nin Bugünkü Meseleleri**, Aydınlar Ocağı’nın Görüşü, İstanbul, Aydınlar Ocağı Yayını.
- Ergin, Nurettin (1968). **Arifiye Öğretmen Okulu ve Tarihçesi**, İstanbul, Sakarya Sosyal Araştırma Merkezi Yayını.
- Erkal, Mustafa (2012). **Sosyoloji (Toplumbilimi)**, 16.b., İstanbul, Der Yayını.
- Eröz, Mehmet (1972). **Milliyetçiliğimizin Toplumculuğu Ne İfade Eder**, İstanbul, Töre Dergisi Yayını.
- Esmer, Yılmaz vd. (2011). **2011 Türkiye Değerler Araştırması**, İstanbul, Bahçeşehir Üniversitesi Yayını.
- Fındıkoğlu, Ziyaeddin Fahri (1971). **İctimaiyat Dersleri, Sosyoloji Doktrin ve Kolları**, C. 1, İstanbul, İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayını.

Fındıkoğlu, Ziyaeddin Fahri (1947). “Köy Enstitülerinin Dayandığı Esaslar”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 23.7.1947, s. 2.

Gökçe, Birsen (1996). **Türkiye’nin Toplumsal Yapısı**, Ankara, Savaş Yayını.

Gökçe, Birsen (1993). **Gecekondularda Ailelerarası Geleneksel Dayanışmanın Çağdaş Organizasyonlara Dönüşümü**, Ankara, T.C. Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayını.

Gökçen, Ahmet (2011). “Cumhuriyetten Günümüze Türkiye’de İktisat Politikaları ve Ekonomik Gelişme”, **Dünden Bugüne Türkiye’nin Toplumsal Yapısı**, Bursa, Dora Yayını.

Kafesoğlu, İbrahim (1984). “Türkiye’yi Bugünkü Şartlara Getiren Tarihi Gelişme”, **Ülkemizi 12 Eylül’e Getiren Sebepler ve Türkiye Üzerindeki Oyunlar**, İstanbul, Aydınlar Ocağı Yayını.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1979). “Türkiye’de Çocuğun Değeri, Kadının Rolü ve Doğurganlığı”, **Türk Toplumunda Kadın** (Der: Nermin Abadan Unat, Deniz Kandiyoti, Mübeccel B. Kıray), Ankara, Çağ Basımevi.

KONDA (1993). **Konda Araştırma Merkezi**, İstanbul, Milliyet Gazetesi Yayını.

Kurt, Abdurrahman (2011). “Dünden Bugüne Türk Ailesi”, **Dünden Bugüne Türkiye’nin Toplumsal Yapısı**, Bursa, Dora Yayını.

Kurtkan, Amiran (1977). **Türk Milletinin Manevi Değerleri**, İstanbul, MEB. Yayını.

Murat, Sedat vd. (2010). **Çanakkalenin Nüfus ve Demografik Yapısı**, Bursa, Ekin Yayını.

Ögel, Bahaeddin (1978). **Türk Kültür Tarihine Giriş**, C. 1, İstanbul, Kültür Bakanlığı Yayını.

Öksüz, İskender (2016). **Millet ve Milliyetçilik**, Ankara, Panama Yayınları.

Özsoy, Atilla vd. (1992). “Türkiye’nin Etnik Yapısının Anadil Sorularına Göre Analizi”, **Hacettepe Üniversitesi Nüfus Bilimi Dergisi**, C. 14, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Yayını.

Özyurt, Hasan (1981) “Atatürk Dönemi Birinci ve İkinci Beş Yıllık Sanayi Planları ve Türk Ekonomisindeki Yapı Değişikliğine Etkileri (1933-1938)”, **Sosyoloji Konferansları**, Atatürk Özel Sayısı, İstanbul, İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayını.

Tabakoğlu, Ahmet (2011). “Osmanlı İçtimai Yapısının Ana Hatları”, **Dünden Bugüne Türkiye’nin Toplumsal Yapısı**, Bursa, Dora Yayını.

Tatlıdil, Ercan (1989). “Kentle Bütünleşmenin Bir Yolu: Gecekondulaşma 1987”, **Aile Yazıları 2**, Ankara, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayını.

T.C. Başbakanlık (1983). **Türkiye**, Ankara: T.C. Başbakanlık Yayını.

T.C. Başbakanlık (2010). **Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması**, Ankara, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayını.

Timur, Serim (1972). **Türkiye’de Aile Yapısı**, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Yayını.

TOBB (1990). **İktisadi Rapor**, Ankara, TOBB Yayını.

TÜİK (2006). **Aile Yapısı Araştırması**, Ankara, TÜİK Yayını.

TÜİK (2010). **Türkiye İstatistik Yıllığı**, Ankara, TÜİK Yayını.

TÜİK (2011). **İstatistik Göstergeler 1923-2010**, Ankara, TÜİK Yayını.

Türkdoğan, Orhan (2002). **Osmanlı’dan Günümüze Türk Toplum Yapısı**, İstanbul, Çamlıca Yayını.

Türkdoğan, Orhan (2006). “Kültürel Kimlik”, **Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi**, Şubat 2006, S. 230, s. 16-23.

Yılmaz, Hakan (2014). **Türkiye’de Kimlikler, Kürt Sorunu ve Çözüm Süreci: Kamuoyundaki Algılar ve Tutumlar**, İstanbul.

Yılmaz, Hakan vd. (2010). **“Biz”lik, “Öteki”lik ve Ayrımcılık: Kamuoyundaki Algılar ve Eğilimler**, İstanbul, Açık Toplum Vakfı ve Boğaziçi Üniversitesi Yayını.

Yinger, Milton John (1994). **Ethnicity, Source of Strength, Source of Conflict?**, New York, State University of New York Press.